

नेपाली सैनिक संग्रहालय: ऐतिहासिक संभ्रना र केही सुभाबहरु

प्रा.डा.तुलसी राम वैद्य

एक संग्रहालय भनेको सम्बन्धित वा विभिन्न विषयक ज्ञानको भण्डार हो । संग्रहालयमा राखिएका विभिन्न महत्वपूर्ण वस्तुहरुले आगन्तुक बौद्धिक वर्गलाई अति सारगर्भित, महत्वपूर्ण र उपयुक्त ज्ञान प्रदान गर्दछन् । साथै आगन्तुक विद्वानहरुको आ-आफ्नै प्रकारका दृष्टिकोण हुन्छ र उनिहरुले व्याख्या वा विवेचना गर्दा ति भिन्नताहरु देखा पर्दछन् । त्यस्तै प्रकारले ज्ञानको दायरा फराकिलो हुँदै जान्छ । त्यसै कारणले संग्रहालयहरु अझ विषयगत संग्रहालयहरु स्थापना गर्नु भनेको एक राष्ट्रको आफ्नो गौरवमय र ज्ञान वर्धक विभिन्न सम्पदालाई जगेर्ना गरी वर्तमान र भविष्य कालिन बौद्धिक वर्गलाई ज्ञानमा उपार्जन गर्ने कार्यमा सघाउ पुऱ्याउने पवित्र र महत्व पूर्ण कार्य हो । यसै प्रसंगमा नेपाली सैनिक संग्रहालय, छाउनी, वारेमा ऐतिहासिक संभ्रना र केही सुभाबहरु व्याख्या गर्ने प्रयास गरेको छु यस लेखमा ।

संग्रहालयको स्थापनार्थ थालनी कार्य:

नेपाल सैनिक संग्रहालय स्थापना गर्ने विचार पहिले देखि नै थियो । सो विचारलाई वास्तविकतामा प्रस्तुत गर्ने प्रयास वि.सं.२०५७ साल देखि नै शुरुवात भयो । त्यसैले तत्कालिन सैनिक पदाधिकारीहरु संग्रहालय भवन निर्माण कार्यको थालनीमा लागि वि.सं.२०५७ साल पौष १३ गते श्री ५ वीरेन्द्रको ५६ औं शुभजन्मोत्सव समारोहको समयमा छाउनी स्थित “नेपाली सैनिक संग्रहालय” भवनको शिलान्यास तत्कालिन प्रधानसेनापति महारथी प्रज्वल शमशेर ज.व.रा.ले गर्नु भएको थियो ।^१ शिलान्यास पछि भवन निर्माण कार्य थालनी गरी वि.सं.२०६०/२०६१ मा निर्माण कार्य सम्पन्न भयो । त्यसपछि संग्रहालय स्थापना गर्न शाही जंगी अड्डाबाट प्रदर्शनी कक्षको निर्माणको लागि प्राविधिक सहायक रथी नरेश बहादुर बस्न्यात र ऐतिहासिक सामग्री संकलन र प्रदर्शनी गर्न प्रमुख सेनानी डा.प्रेमसिंह बस्न्यातको नेतृत्वमा एक समिति वि.सं.२०६१ मा गठन गरी छाउनीको माथी उल्लेखित भवनमा एक कार्यालय स्थापना गरियो । त्यस पछि सहायक रथी बस्न्यात र प्रमुख सेनानी डा.बस्न्यात तथा अन्य विभिन्न पदका सहकर्मीहरु अति सक्रिय भई करिब १३ महिना अहोरात्र काममा लागेका थिए । सहायक रथी नरेश बहादुर बस्न्यातज्यू प्राविधिक विज्ञ भएकोले भवनको कुन कुन कक्षहरु कसरी र के को लागि उपयोग गर्ने भन्ने विषयमा उपयुक्त राय सुभाब दिनु हुन्थ्यो । इतिहास विद् डा.प्रेमसिंह बस्न्यात सो संग्रहालयको संस्थापन, व्यावस्थापन र निर्देशन कार्यमा अति संवेदनशिल, सक्रिय र लगनशिल थिए । वहाँको विषेश योगदान यो संग्रहालय उद्घाटन नहुन्जेल राति १२/१ बजेसम्म संग्रहालय भवनमा बसि अति सक्रिय भई कार्य गर्नु हुन्थ्यो । वहाँको शिफारिसमा इतिहासविद् तथा सल्लाहकारको रूपमा मलाई वि.सं.२०६१ साल आश्विन २५ गते देखि संलग्न गराउनुभयो । जस्को लागि म वहाँ प्रति आभारी छुँ । यस्तै गर्दा नेपाल राष्ट्रको गौरवमय संस्था-नेपाली सैनिक संग्रहालय स्थापना गर्ने कार्यमा सहभागी हुन पाए । आफ्नो गुरुलाई संलग्न गर्न पाएको मा डा.बस्न्यात पनि हर्षित हुनुहुन्थ्यो । हामीदुईको बौद्धिक, प्राज्ञिक र शैक्षिक सोचाइ एकै प्रकारको भएकाले सो संग्रहालय सम्बन्धित सबै काममा एकै मतमा हामी सक्रिय रह्यौं । संग्रहालय तयारी कार्य भइरहँदा प्रधान सेनापति प्यारजंग थापाले पनि आत्मसात गरी ठूलो सहयोग गर्नु भएको थियो । त्यस्तै प्रकारले सहायक रथी श्री नरेशबहादुर बस्न्यात पनि अति सक्रिय हुनुहुन्थ्यो । डा.प्रेमसिंह बस्न्यातले लण्डनजाँदा इण्डिया अफिस लाइब्रेरी र इतिहास सम्बन्धित संस्थाहरुबाट पैसा तिरी ल्याउनु भएका कैयौं तस्वीरहरु सो संग्रहालयलाई पैसा नलिई अर्पण गर्नु भयो । यो कार्यले वहाँको महानता दर्शाउँछ । संग्रहालय तयार गरिरहँदा धेरै पटक रातको ११/१२ बजे मलाई इतिहास वा अन्य विषयको जानकारी लिन फोन गर्नुहुन्थ्यो । त्यसबाट डा.बस्न्यात र वहाँका सहयोगि सुवेदार हर्षबहादुर थापा मगर, जमदार कृष्ण श्रेष्ठको लगनशिलता प्रमाणित हुन्छ । त्यस प्रकार धेरै मिहेनत गरी सो संग्रहालय उद्घाटनको लागि तयार गरियो ।

उद्घाटन कार्यक्रम :-

वि.सं.२०६२ साल आषाढ २७ गते प्रमुख अतिथि तत्कालिन मन्त्री मण्डलका उपाध्यक्ष कीर्तिनिधि विष्टज्यूको प्रमुख आतिथ्यमा उद्घाटन समारोह गरी वहाँबाट नै संग्रहालय परिसरमा राखिएको शिलापत्र^२ को अनावरण र संग्रहालय भवनको मूल ढोकामा राखिएको रिबन काटी भित्र पसेर विविध कोठाहरुमा वहाँ, तत्कालीन सं.प्र.से.प.महारथी प्यारजंग थापा र अन्य

^१ परिशिष्ट संख्या -१

^२ परिशिष्ट संख्या-२

विशेष पाहुनाहरूलाई डा.प्रेमसिंह बस्न्यात र मैले व्याख्या गर्दै घुमायौ । सबै कोठाहरूमा राखिएका तस्वीरहरू, सैनिक हतियारहरू र सामानहरू, पेन्टिङ्ग गरिएका चित्रहरू, सैनिक पदकहरू, गेहेन्द्र शंमशेर राणाले बनाएका हतियारहरू आदिको बारेमा अतिथिहरूलाई विवरण दिइयो । संग्रहालयमा राखिएका सम्पूर्ण तेलिय चित्र (पेन्टिङ्ग) हरूको परिकल्पनाकार डा.प्रेमसिंह बस्न्यात नै हुन । त्यस पछि चियापान गराइयो चियापान गरिरहँदा प्रमुख अतिथि माननीय उपाध्यक्ष कीर्तिनिधि विष्टज्यू, प्रधान सेनापति महारथी प्यारजंग थापा, प्रा.सहायकरथी नरेश बहादुर बस्न्यात, अन्य एक दुइजना विशिष्ट व्यक्तिहरू, डा.प्रेमसिंह बस्न्यात र म संगै वसी सो संग्रहालयको महत्व र भविष्यमा विकास गर्नु पर्ने कार्य विषयमा छलफल गर्‍यो । यो संग्रहालयलाई यतिमै सिमित गर्नु नेपाली सेना संगठन माथि अन्याय हुने छ, भन्दै यस भवनमा अझ एक/दुई तल्ला थपि थप कोठाहरू उपलब्ध भए पछि सेना सम्बन्धि अभिलेखालय र पुस्तकालय पनि स्थापना गर्दा शोधार्थीहरू र बौद्धिक बर्गलाई ठूलो फाइदा हुने सुझाव डा.बस्न्यात र मैले प्रस्तुत गर्दा माननीय उपाध्यक्ष विष्टज्यूले सकाउँ प्रधान सेनापति प्यारजंग थापालाई “अभिलेखालय र पुस्तकालय खोल्न थप बजेट चाहिएमा मन्त्रालयमा प्रस्ताव पठाउनुस र सो प्रस्ताव मन्त्र परिषद्ले स्विकृति दिई थप रकम निकास गराउनेछु” भन्नुको साथै यस्तो सराहनीय कार्य गरेका सबै व्यक्तिहरूको योगदान उल्लेख गरेर एक शिलापत्र पनि संग्रहालय पस्नासाथको कोठामा राख्नुस् त्यसबाट ति व्यक्तिहरूको नाम र योगदान आगन्तुक सबैलाई जानकारी हुनेछ” । भनि सल्लाह दिनु भयो । सो सल्लाहलाई तुरुन्त कार्यान्वयन गर्ने निर्देशन प्रधान सेनापतिज्यूले दिनुभयो । त्यसपछि, सो संग्रहालय स्थापना कार्यमा संलग्न सबै व्यक्तिहरूको नाम र योगदान लाई उल्लेख गरी एक शिलापत्र संग्रहालय भवन भित्र पस्नासाथको कोठाको भित्तामा राखियो^३ । त्यस कार्यबाट हामी सबै हर्षित भयौ । सम्माननीय श्री कीर्तिनिधि विष्टज्यू र स.प्र.से.प.महारथी प्यारजंग थापालाई हार्दिक कृतज्ञता अर्पण गर्दछौ । यो सैनिक संग्रहालय स्थापना हुँदाको नाम “ज्ञानेन्द्र सैनिक संग्रहालय” थियो । तर पछि राजनैतिक परिवर्तन भई नेपालमा गणतन्त्र घोषणा भएपछि, सैनिक संग्रहालयको नाममा “ज्ञानेन्द्र” शब्द हटाई “नेपाली” नाम राखि “नेपाली सैनिक संग्रहालय” नाम रहेको छ ।

संग्रहालय विकासको लागि गरिएको प्रयास:

माथि उल्लेखित गरे अनुसार संग्रहालयको उपयुक्त तवरले विकास गर्ने बारेमा संग्रहालय सम्बन्धित पदाधिकारीहरूको उपस्थितिमा डा.प्रेमसिंह बस्न्यात (निर्देशक) को आमन्त्रणमा बराबर छलफल गर्न बैठकहरू बसेका थिए । ति बैठकहरूको निर्णय अनुसार छाउनी स्थित राष्ट्रिय संग्रहालय भवनमा प्रदर्शन नगरी एक/दुई कोठामा थन्काई राखेका सैनिक हतियारहरू यसै संग्रहालयमा ल्याई प्रशर्दन गराउने कुरालाई सम्बन्धित कार्यालयमा प्रस्तुत गरिएको थियो । त्यही प्रयासको शिलशिलामा तत्कालिन सम्बन्धित मन्त्री बुद्धिराज बज्राचार्यसंग पनि अनुरोध गरिएकोमा वहाँले सकारेर दुबै संग्रहालयहरू हेर्न आउने दिन निश्चित गरी जानकारी दिइयो । जनकारी पाए पछि, निश्चित दिन र समयमा हामीहरू सैनिक संग्रहालयको होकामा मन्त्रीज्यूलाई स्वागत गर्न बस्यौ । ठिक समयमा माननीय मन्त्री बुद्धिराज बज्राचार्य आउनुभयो । हामीले स्वागत गरी माननीय मन्त्री बज्राचार्यलाई सैनिक संग्रहालयका सबै कोठाहरूमा राखिएका तस्वीरहरू, हतियारहरू र अन्य सामान देखायौ । त्यस पछि हामी राष्ट्रिय संग्रहालयमा गई प्रदर्शीत हतियारहरू र एक/दुई कोठामा थन्काइ राखेका हतियारहरू सबै हेर्दा कोठामा थन्काइ राखेका हतियारहरू सैनिक संग्रहालयमा दिनु उपयुक्त भएको छलफल भयो । राष्ट्रिय संग्रहालयका पदाधिकारीहरूले पनि सहमत जनाए । मन्त्री बज्राचार्यले व्यक्तिगत तवरले हाम्रो रायलाई सकार्नु भयो । तर कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित इकाइका पदाधिकारीहरूको स्विकृति लिनु पर्ने नियम रहेको जानकारी दिनुको साथै प्रयास गर्ने आश्वासन दिनुभयो । वहाँको मन्तव्य र आश्वासनबाट हामी हर्षित भयौ । तर तत्कालिन राजनैतिक परिवर्तनले गर्दा सो कार्य त्यसवेला मात्र होइन अहिलेसम्म पनि भएको छैन ।

संग्रहालय आम नागरिकलाई खुला :

यो सैनिक संग्रहालय आम नागरिकलाई पनि खुला गर्ने निर्णय भए पछि, आवश्यक तयारी डा.प्रेमसिंह बस्न्यातको दोश्रो पदावधि^४ को समयमा गरियो । त्यस समयमा म लुम्बिनी बौद्ध विश्व विद्यालयमा उपकुलपति भई कार्य गर्दै थिए । तथापि डा.बस्न्यातले केही कार्य सम्बन्धि सल्लाहको लागि बोलाउनु भयो भने म वहाँको कार्यालय छाउनीमा जान्थे र

^३ परिशिष्ट संख्या-३

^४ परिशिष्ट संख्या-४

आवश्यक कार्य गर्दथे । वि.सं.२०६४ साल आश्विन १७ गने एक भव्य उद्घाटन कार्यक्रम भयो । प्रमुख अतिथि सम्माननीय प्रधान सेनापति रुकमाङ्गद कटवालज्यू हुनुहुन्थ्यो । आमन्त्रित अतिथिहरूमा सेनाका उच्च पदस्थ अधिकृतहरू, त्रिभुवन विश्व विद्यालयका नामोद प्राध्यापकहरू तथा अन्य विविध क्षेत्रका नामोद विद्वत तथा बौद्धिक वर्गहरू थिए । उद्घाटन कार्यक्रममा विभिन्न सम्बन्धित व्यक्तिहरूले यो संग्रहालय आम नागरिकलाई खुला गरिएकोमा सराहना गरेका थिए । प्रमुख अतिथी सम्माननीय प्रधान सेनापति महारथी रुकमाङ्गद कटवालज्यूले पनि सारगर्भित मन्तव्य व्यक्त गर्नु भयो । त्यस पछि संग्रहालय भवनको मुल ढोका भित्र पस्नासाथ अगाडि राखिएको शिलापत्र^५ विमोचन गरी आमन्त्रित विद्वान पाहुनाहरूलाई संग्रहालयका सबै कोठाहरूमा राखिएका तस्वीरहरू, पेन्टिङ्ग चित्रहरू, सैनिक पोशाक, हतियार, पदक, जनरल गेहेन्द्र शमशेर राणाले आविष्कार गरेका हतियारहरू आदि प्रदर्शनको साथै चियापान पनि गराइयो । बौद्धिक वर्गहरूबाट धेरै नै सकारात्मक मन्तव्यहरू व्यक्त गर्नुको साथै सम्बन्धित पदाधिकारीहरूलाई वधाई अर्पण गरेका थिए । त्यस प्रकार यो संग्रहालय आम नागरिकलाई खुला भयो त्यस्मा संग्रहालय स्थापनाकार्यमा सम्मिलित हामी सबै हर्षित भयौ र तत्कालिन प्रधानसेनापति महारथी रुकमाङ्गद कटवालज्यूलाई हार्दिक धन्यवाद अर्पण गर्दछौ । यस प्रकार वि.सं.२०५७ साल पौष १३ गते बृहस्पतिवार भवन निर्माण कार्यको शिलान्यास गरी २०६४ साल आश्विन १७ गते यो संग्रहालय आम नागरिकलाई सार्वजनिक गरियो । जसबाट आगन्तुक साराले नेपाल राष्ट्रको एक गौरवशाली सम्पदा बारेमा जानकारी प्राप्त भइरहेको छ ।

यहि गौरवशाली संग्रहालय बारेमा एक लेख लेख्न केही जानकारी लिन २०६९ साल मार्ग १८ गते संग्रहालयमा गएको थिए । संग्रहालय परिसर पस्नासाथ चौरमा करिव २०० जना जति पोशाक लगाएका विद्यार्थीहरू देखा अति खुशि लाग्यो । संग्रहालयबाट आधिकारिक ज्ञान हासिल गरेका सबै विद्यार्थीहरू प्रशन्न मुद्रामा थिए । स्थापना कालमा जुन सोचाइ र आशा राखेका थियौ त्यो बास्तविकतामा देखापऱ्यो । यस्तै प्रकारले राष्ट्रका भावी विद्यार्थीहरू/निर्णयकर्ताहरूले नेपाली सेना सम्बन्धि आधिकारिक ज्ञान आर्जन गर्दै जावोस् यहि कामना छ मेरो ।

सो संग्रहालयको माथिल्लो तल्लाको दक्षिण पश्चिम दिशा स्थित कोठाहरूमा सेना र सैनिक ज्ञान, विज्ञान, कला र इतिहास सम्बन्धित प्रशस्त पुस्तकहरू र नेपालका स्तरीय पत्रिकाहरू संकलन गरी एक पुस्तकालय स्थापना गरिएको र त्यहाँ केहि व्यक्तिहरू अध्ययन गरिरहेको देखे पछि मलाई अति नै खुशी लाग्यो । यो पुस्तकालयमा अझ बढि स्तरिय पुस्तकहरू, जर्नलहरू र पत्रिकाहरू संकलित हुदै जावोस् भन्ने कामना गर्दछु । संग्रहालय घुम्ने कार्यमा साथ दिई सहयोग गरेकोमा सुवेदार हर्ष बहादुर थापा मगर र जमदार कृष्ण श्रेष्ठ र अतिथ्य गरी चियापान गराउने बाहिनी सह-सेनानी बसन्ता सापकोटालाई हार्दिक धन्यवाद अर्पण गर्दछु ।

संग्रहालयको भुई तल्लाका कोठाहरू जहाँ आधुनिक नेपालका राजाहरू, विभिन्न किल्लाहरू र युद्धहरू, वीर योद्धाहरू, फिल्ड मार्शलहरू, प्रधान सेनापतिहरू आदिका तस्वीरहरू, सैनिक पोशाकहरू, पदकहरू, नेपाली सेनाले नेपाल राष्ट्रको विकास कार्यमा दिएको योगदान बारेका दृष्यहरूको तस्वीरहरू, जनर गेहेन्द्र शमशेरले बनाएका हतियारहरू आदि हेर्दै जांदा स्थापना कालमा सम्बन्धित सैनिक पदाधिकारीहरू, केही नेपाली बौद्धिक विद्वानहरू र इतिहासकारहरूको सरसल्लाह अनुसार राखिएका तस्वीरहरू मध्ये केही अहिले देखिएन् । सो बारेमा कोठामा रहेका कर्मचारीहरूलाई सोध्दा अफ्ठ्यारो मानी चुपरहे । पछि मलाई सम्झना भयो केही बर्ष अगाडि निवर्तमान सेनापतिले ति तस्वीरहरू हटाउन लगाएको कुरा एक चोटी सुने । एक कार्यक्रममा निवर्तमान प्रधान सेनापतिलाई भेट्दा मैले वहाँलाई “सैनिक संग्रहालयमा स्थापनाकालमा सम्बन्धित पदाधिकारीहरू, बौद्धिक वर्गहरू र इतिहासकारहरूको राय सल्लाह अनुसार राखिएका पहिलेका केही सैनिक अधिकारीहरूको तस्वीर हटाउनु उचित भएन । तत्कालिन निर्णय गर्ने व्यक्तिहरूलाई बोलाई सल्लाह गरी निर्णय गरी तस्वीरहरू हटाइएको भए न्यायोचित हुन्थ्यो तपाईंले जुन तरिकाले कार्य गर्नुभयो म एक इतिहासविद्को हैसियतले ठिक नभएकोले तपाईंलाई हार्दिक अनुरोध गर्दछु” । त्यो कुरा गर्दा वहाँ चुप रहनु भयो केही जवाफ दिनु भएन आफ्नो कार्य यथावत राख्नु भयो । यो कार्य कतिको उपयुक्त भयो पाठक बृन्दले नै मूल्याङ्कन गर्नु हुनेछ ।

केही सुभावरुः

यो सैनिक संग्रहालयलाई नेपाली सेना सम्बन्धि गहन शोध र खोज कार्यको आधिकारिक केन्द्रको रूपमा अगाडी बढाऔं भन्ने मेरो सोच थियो र अझ पनि छ । यस भवनमा एक/दुई तल्ला थपि कोठाहरु बढाउनु उपयुक्त हुनेछ । त्यस पछि ति कोठाहरुमा राष्ट्रिय संग्रहालयबाट सेना सम्बन्धित संकलित सामानहरु यता ल्याई राख्नु उपयुक्त हुनेछ । अब यस संग्रहालयमा, संग्रहालय सम्बन्धि विज्ञहरु पनि नियुक्त गर्ने वा त्यहाँ कार्य गरिरहेका योग्य व्यक्तिहरुलाई सो विषयको उपयुक्त तालिम दिन लगाउनु आवश्यक छ । सो विषयक ज्ञानी विपेशज्ञहरु भएपछि मात्र संकलित महत्वपूर्ण सामानहरु उपयुक्त वैज्ञानिक तवरबाट सुरक्षित राख्न सकिन्छ ।

यस संग्रहालयमा नेपाली सैनिक अभिलेखलय स्थापना गर्नु अति उपयुक्त कार्य हुनेछ । पहिले पहिले राणाकाल र केहीहदसम्म पञ्चायतकालमा केही विषयहरु विपेश गरिकन सैनिक पक्ष गोप्य राखिन्थ्यो । आम नागरिकलाई सो बारे सम्बन्धित जानकारी गराउन पाइदैनथ्यो । विशेष गरिकन राणाकालमा आम जनताहरु सेना देखि त्रसित हन्थ्यो । त्यस्तै प्रकारको प्रशासन थियो राणा कालमा । तर वर्तमान समाजका सोचाइ-सेना र आम नागरिक समाज एक राष्ट्रको अभिन्न अंगहरु हुन् । त्यसैले एक अर्को संग घनिष्ट सम्बन्ध राख्नु पर्दछ । यहि सोचाईलाई मनन र आत्मसात गरी नेपाली सेना सम्बन्धित निष्पक्ष रूपमा शोध र खोज कार्य गराउनु उपयुक्त बातावरणलाई अगाडि बढाऔं । प्राज्ञिक शोध कार्य गर्नको लागि सैनिक अभिलेखालय स्थापना भएमा आम जनताका बौद्धिक, शैक्षिक र प्राज्ञिक वर्गले नेपाली सेना सम्बन्धमा शोध र खोज कार्य गर्ने छ । साथै यस्तो कार्यलाई प्रोत्साहन दिन उपयुक्त बौद्धिक व्यक्तिहरुलाई छात्रवृत्ति प्रदानगरे अझ राम्रो हुनेछ ।

यो संग्रहालयको प्रयास वा नेतृत्वमा केही उपयुक्त व्यक्तिहरुलाई नेपालका प्राचीनकाल देखिका किल्लाहरुको अझै स्थलगत अध्ययन भ्रमण गराई तस्वीरहरु, उपयुक्त सामानहरु र अभिलेखहरुको पनि प्रतिलिपीहरु आदि संकलन गरी यस संग्रहालयमा राखेमा बौद्धिक वर्ग र आगन्तुकहरुलाई अझबढि ज्ञान आर्जन हुनेछ ।

त्यस्तै प्रकारले प्रथम र दोश्रो विश्व युद्धमा सहभागी भई ख्याति र तक्मा प्राप्त गरेका बहादुर नेपाली योद्धाहरु र नेपाली सेनाका नामोद पदाधिकारीहरु वा वहाँहरुका परिवारका सदस्यहरूसंग सम्पर्क राखी प्रदर्शन उपयुक्त वहाँहरुका सामान संकलन गर्नु उपयुक्त हुनेछ ।

संयुक्त राष्ट्रसंघ अन्तर्गत शान्ति सेनामा सहभागी भई नेपाली सेनाले विश्वका विभिन्न क्षेत्रहरुमा गई खेलेको भूमिका र दिएको योगदान सम्बन्धित ऐतिहासिक प्रमाणहरु, दस्तावेजहरु आदि संकलन गरी यहाँ राख्नु नेपाल राष्ट्रको गौरव प्रदर्शन गरे कै हुनेछ । त्यस्तै प्रकारका विभिन्न प्रकारका सैनिक क्रियाकलाप, योगदान आदि सम्बन्धित आधिकारिक श्रोतहरु संकलन गर्दै जानु भनेको संग्रहालयको गरिमा बढ्दै गएको ठहरीनेछ ।

राष्ट्रिय गरिमामय संग्रहालयलाई अझ अगाडि बढाउन मेरो मनमा लागेका माथि उल्लेखित केही सुझावहरु प्रस्तुत गरेकोछु । निर्णयकर्ताहरुले उपयुक्त सुझावहरु आत्मसाथ गरी संग्रहालयलाई अझ अगाडि बढाउनु हुनेछ भन्ने आशा गर्दछु । सो संग्रहालयमा कार्य गरेवापत तत्कालिन प्रधान सेनापति प्यारजंग थापाले मलाई दिनु भएको कदर पत्र (ताम्रपत्र)को^६ लागि वहाँलाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । नेपाल सैनिक संग्रहालयको उन्नयन, विकास र प्रगतिको लागि आवश्यक परेमा आफ्नो बौद्धिक, प्राज्ञिक र शैक्षिक क्षमताले भ्याएसम्म सहयोग अर्पण गर्न तयारछु । नेपाली सैनिक संग्रहालयको जय होस् ! यही मेरो कामना छ ।

१. परिशिष्ट संख्या -१

परमाधिपति अतिरथी परम सेनाधिपति श्री ५ महाराजधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव सरकारको गद्दि आरोहण रजत महोत्सव तथा मौसुफको ५६ औं शुभ जन्मोत्सवको पावन शुभ उपलक्ष्यमा निर्माण गरिने शाही नेपाली सैनिक संग्रहालयको विख्यात त्रिशक्ति पट्ट सुप्रबल गोरखा दक्षिणबाहु सम्माननीय प्रधान सेनापति महारथी श्री प्रज्वल शम्शेर ज.ब.रा.सैनिक दिर्घ सेवा पट्टवाट शास्त्रोक विधि अनुसार शुभ मुहुर्तमा शिलान्यास कार्य सु-सम्पन्न भयो ।

वि.सं.२०५७ साल पौष १३ गते ५ शुभम् ।

२. परिशिष्ट संख्या -२

परमाधिपति अतिरथी परम सेनाधिपति श्री ५ महाराजधिराज ज्ञानेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव सरकारको ५९ औं शुभ जन्मोत्सवको पावन उपलक्ष्यमा ज्ञानेन्द्र सैनिक संग्रहालयको समुद्घाटन मन्त्री परिषदका उपाध्यक्ष श्री कीर्तिनिधि बिष्टवाट सु-सम्पन्न भयो ।

इति सम्वत २०६२ साल आषाढ २७ गते रोज ५ शुभम् ।

३. परिशिष्ट संख्या -३

स.प्र.से.प.महारथी प्यारजंग थापाको विशेष अभिरुची तथा प्रत्यक्ष पहलतावाट ऐतिहासिक सामग्रीहरु संकलन गर्ने काम गरी मिति २०६२/३/२७ गते उद्घाटन भएको यस सैनिक संग्रहालयमा निम्न महानुभागहरुवाट विषेश योगदान प्राप्त भएको छ :-

१. उपकुलपति प्रा.डा.श्री तुलसी राम वैद्य: ऐतिहासिक बुंदाहरु संकलन, लेखन, सल्लाह र सुझाव ।
२. प्रा.सहायक रथी नरेश बहादुर बस्न्यात: सम्पूर्ण प्रदर्शनी कक्षहरुको डिजाईन, निर्माण तथा प्राविधिक सुझाव र सहयोग ।
३. प्रमुख सेनानी प्रेमसिंह बस्न्यात, पि.एच.डी.: ऐतिहासिक सामग्री तथा तस्वीरहरु संकलन, इतिहास लेखन, तेलीय चित्रहरुको परिकल्पना तथा सम्पूर्ण कामको व्यवस्थापन ।
४. जमदार हर्षबहादुर थापा मगर, जमदार गणेश प्रसाद अधिकारी, हुद्दा कृष्ण श्रेष्ठ, हु.क.प्रकाश कार्की, सिपाही रामकुमार राय, फा.शान्तमाया श्रेष्ठ, फा.हरिबहादुर पोडे तथा फा.सिता घर्ती: ऐतिहासिक सामान संकलन, सजावट तथा व्यवस्थापन कार्य ।

४. परिशिष्ट संख्या -४

संग्रहालय प्रमुखहरुको सूची

१. प्र.से.डा.प्रेमसिंह बस्न्यात - २०६१/०२/०५-०६२/०६/२०
२. प्र.से.श्री बिन्दु गौतम - २०६२/०६/२० - २०६४/०५/३०
३. प्र.से. डा.प्रेमसिंह बस्न्यात - २०६४/०५/३०- २०६५/१२/१७
४. प्र.से.डा.आश बहादुर तामाङ्ग - २०६५/१२/१७ - २०६७/११/२५
५. प्र.से.श्री कृष्णराज आचार्य - २०६७/११/२५- हालसम्म

५. परिशिष्ट संख्या - ५

नेपाली सेनामा पहिलो पटक स्थापित यस सैनिक संग्रहालयलाई सार्वजनिक गर्ने कार्यको शुभारम्भ वीरेन्द्र प्रजातन्त्र भाष्कर-दोश्रो, प्रधान सेनापति महारथी श्री रुक्माङ्गद कटवालज्यूबाट सम्पन्न भएको छ । मिति २०६४ साल अशोज १७ गते शुभम् ।

६. परिशिष्ट संख्या - ६

कदर पत्र

शाही नेपाली सेनाको इतिहास लेखन कार्यमा पहिले देखि नै लागि पर्नु भएका उपकुलपति प्राध्यापक डा.तुलसी राम वैद्यले श्री ज्ञानेन्द्र सैनिक संग्रहालयको व्यवस्थापनमा मिति २०६१/०६/२५ गते देखि मिति २०६२/०४/२० गतेसम्म इतिहासविद्को हैसियतले ऐतिहासिक सामग्री संकलन, इतिहास लेखन तथा सल्लाह दिने काम गर्नु भै शाही नेपाली सेनाको यशोवृद्धि हुने प्रशंसनीय काम गर्नु भएकोले स-सम्मान यो कदर पत्र प्रदान गरिएको छ । इति सम्बत २०६२ साल श्रावण २१ गते रोज ६ शुभम् ।

शाही नेपाली जंगी अड्डा
काठमाडौं

प्यारजंग थापा
महारथी
प्रधान सेनापति

अन्तमा, सबै शिलालेखहरु सारि दिएकोमा जमदार कृष्ण श्रेष्ठ प्रति आभारछु ।